

Norilsk

Rebecca Rzymanková

1

A bylo to tak náhle, najednou. „Smert' Stalinu! Osvobodite lyudey! Ne dayte rezhimu unichtozhit' vas! Tsenzura vas unichtozhit!” Gavril opatrně vylezl z postele a došel k oknu. Vší silou ho otevřel. Mráz ho pohltil. Postavil se na židli a podíval se dolů. Soudruh Myasnikov tam stál na balkonu a hlásal dál. Jeho pes seděl u zdi a pozoroval svého pána. Potom se otočil za stíny v hloubce bytu a zmizel, zatímco pán zůstal venku. Gavril od něj nedokázal odvrátit zrak.

Byla strašlivá zima a až na pár osamělých světel tma. Ale stále poslouchal. Slyšel hlasy. Nejdříve jako kdyby někdo nadával a řval, poté tlumená, ale stále důrazná konverzace. Někdo někomu odpovídal. A potom rána. Možná to byla jen váza nebo nějaká sklenička, ale Gavrilem to trhlo. Tma kolem sídliště se zvětšovala a on se stáhnul zpátky do pokoje. Zavřel okno a opatrně přitiskl ucho ke studené podlaze. Hlasy se začaly míchat mezi sebou a poslední, co slyšel, než všechny hlasy utichly, bylo kňučení psa.

Oni přišli. Prizraki, pomyslel si Gavril.

Tak to čas od času slychával, přijdou a zase rychle odejdou. Viděl jen stíny, slyšel tlumené hlasy a věci se rozbíjely. Dokonce i pes štěkal. Museli to být duchové, ale proč právě soudruh Myasnikov? Gavrila něco nutilo, aby hleděl do tmy. Ten hlas,

ten křik. A poté nic než jen ticho. Vše bylo tak tiché. Tiché a chladné. Kam ho však berou? Nad tím Gavril přemýšlel i poté, co ulehl do postele.

Nedokázal zavřít víčka, jako kdyby se z jeho nespavosti stala insomnie. Psi štěkot se ozýval i přes zavřená okna a dveře. „Pochemu?” Do paměti se mu zarylo „Sovetskiy Soyuz! Zlo!” Stejně tak jako slova „Eto budet kholodno! Budet golod! Smert!” která slyšel. Každé ráno soudruh Myasnikov venčil psa, poté šel do práce a pak do hospody, vracel se až večer. Gavril ho vídal málokdy, ale nevynechal ani jednu příležitost pozdravit ho cestou domů ze školy. Když si začali povídat, byla to vždy jedna z těch příjemných konverzací. Vůbec nebyl ‘divný’ a ani ‘zrádce’, jak ho otec nazýval. Samotář ano, hodně depresivní samotář, ale stejně jako maminka se na něj snažil usmívat.

Opět sněžilo. Chlad se dostával za okna malého pokoje. Gavril se pokusil vstát. Zatímco se jeho nohy dotkly studené země, ve vedlejším pokoji se chystal otec do práce. „Eto kholodno...” zašeptal si pro sebe, když udělal pár kroků ke svým dveřím a opatrně se nahnul tak, aby přes klíčovou díрку viděl do předsíně. Malé světýlko zhaslo. Otec byl pryč. Gavril se pomalu otočil, aby se ujistil, že jeho učebnice a školní pomůcky do školy jsou připraveny ve školní brašně. Zkontroloval vnitřek – ano, byly. Ale jedna věc scházela. Jeho úvaha pro soudružku Steepochkinovou. Ta, kterou zadala svým žákům minulý týden. Celý týden měl možnost sednout si za stůl, uchopit pero do ruky, přemýšlet a psát. Neučinil tak. Ani jedno téma ho nedokázalo zaujmout, přitom však špatnou známku nechtěl.

Možná to bylo tím, jak vzdálené se mu každé z nich zdálo. *‘Nashi sportsmeny CCCP’ ‘Pochemu yedinstvo CCCP vseгда pobezhdayet’* Vždy to končilo stejně. Pár inkoustových kapek a škrtačů. Po několika minutách uvažování se rozhodl, že bude prostě doufat, že ho soudružka nevyvolá. Přešel tedy ke své posteli a opět do ní ulehl,

nezavíral své oči a ani neusínal, pouze přemýšlel. A trvalo to hodinu, možná dvě. A když pozoroval strop, přemýšlel a počítal, kolikrát ještě t'ukne o parapet rozteklá kapka z rampouchu, cuklo to s ním do sedu. Měl nápad. Vytáhl pero a inkoust, tentokrát se pokusí o více než jen škrtače. Napíše, co si myslí.

„Jmenuji se Gavril Dubov Dorokhov, je mi čtrnáct let a narodil jsem se v Norilsku. Měště, které je součástí Sovětského svazu. Mám velice hodnou maminku, ale můj otec je krutý, zlý, bije ji. Nemám ho rád, ale pořád ho poslouchám, protože musím. Ale taky si myslím, že kvůli němu maminka hodně pije. Je hodně unavená, ale usmívá se, to je trochu divné. Co se mě týče, nemám moc kamarádů, ale nevdá mi to, protože mám z lidí trému. Zato mám rád psy, kočky i ptáky, ale nikdy jsme žádné domácí zvíře neměli. Ale znám někoho, kdo ano. Můj souseď, soudruh Myasnikov, má psa. Nebo tedy měl. Je to milý pán, ale tuto noc zmizel. Nevím, proč se to stalo, ale cítím, že se to stát nemělo. Byl trochu hlasitý – a co? Víím, že křičel slova, a já si je pamatuji. Soudruh je dobrý člověk. Pracuje stejně jako otec. Někdy jsme se potkali a povídali si. A někdy mi i dovolil, abych jeho psa pohladil. Není divný, jiný a není proti všemu, jak mi někdy otec říkal. Pes byl taky vycvičený. Říkal, že má rád hudbu, ale neřekl mi jakou. Myslím si, že ho asi vzala politsiya, ale nic špatného neudělal. Je to hodně divné. Všichni říkají, jak máme být jednotní a spolu jsme si rovni, ale maminka, otec a ani někteří sousedi soudruha nemají vůbec rádi. Tak jak se mám teď chovat? A kdy se soudruh vrátí? A kam soudruha vlastně vzali? Proč takto v noci? Tomu já, Gavril Dubov Dorokhov, nerozumím.”

Přečetl si svou úvahu ještě dvakrát a poté začal psát kopii, dokud i ta nebyla hotová. Kopii si uložil do šuplíku a první sepsanou verzi si ponechal na stole. Otočil se, že se konečně půjde vyspat, avšak vtom se otevřely dveře. Stál v nich otec.

„Pochemu ty ne spish'? Idti spat'!“ zařval hlubokým, chraplavým hlasem. Gavril běžel do postele, jen aby nedostal výprask. Otec došel ke stolu a opatrně sebral papír s Gavrilovou úvahou. Hned první slova ho zarazila. Otočil se, vytáhl syna z postele a začal řvát. „Chto ty dumayesh'! Ty znayesh', chto oni mogut vzyat' nas? Ubit' nas?“ Při každém slově, na které padlo důraz, padla otcova ruka i na Gavrilovu tvář. Gavril dusily vzlyky, ale nevzepřel se. A maminka nebyla s to zasáhnout. Nejspíš byla v kuchyni a utápěla se v bolesti, když poslouchala, co se děje. Neudělala však nic. Netrvalo to dlouho, ale zdálo se, jako kdyby to byla věčnost. Otec před jeho očima úvahu roztrhal.

Když otec odešel, Gavril cítil ponížení, strach, ale i zášť. Cítil, že by měl něco udělat. Maminka, soudruh, otec, pes. Ti všichni. Nakonec to ale nechal tak. Nechtěl, ale vzdal to. Ráno odešel otec do kanceláře, maminka do manufaktury a on se rozhodl nejit do školy. Jeho líce nabíraly červeň, jeho paže a záda budou samá modřina. A on pouze vytáhl originál. Přečetl, opět ho přečetl a pak ještě jednou, naposledy. Byl zmatený. Všechno je tak nefér. To, že otec bije maminku, tu nejmilejší na světě. To, že soudruha Myasnikova odvedli jen kvůli pár slovům. Bůh ví, co se s ním stane. To, že svět by měl být dobrý, ale není. Ale proč není?

Zmatený Gavril se dopotácel se vší opatrností do kuchyně. Očima projel závěs špajzu a odtáhl ho. Levná vodka. Po té voní jeho maminka. Když se dokáže smát po tom, co se napije, proč by se nemohl smát poté i on? A tak ji vzal. Otevřel. A napil se. Pálila v krku, ale nic jiného se nestalo. Tak se napil znovu. A opět se zalezl do pokoje. A opět se napil. Cítil, že bude asi brečet a zvracet. A dál popíjel. Znovu četl svou úvahu dokud, mu prostě nevypadla z ruky. Bylo mu teplo, ale on se usmál. Možná, že se i soudruh po vodce usmívá. Možná, že už se neusměje nikdy. To on už nikdy nezjistí.

Po chvíli dopil zbytek vodky. A poté si šel pro další.

2

Po pár letech plných alkoholu, deprese i úzkosti opustili Gavrila nejen rodiče, ale i někteří starší sousedi. Gavril ukončil školu a začal pracovat v místní továrně. Bez možnosti dostat se z Norilsku, bez vyhlídek na jakýkoli život se utápěl v alkoholu. Co se stalo s panem Myasnikovem, nikdo nevěděl.

Když se ohlížel zpět, přepadal ho stres a pocit zklamání. Výčitky se ho snažily pohltit. Když s otcem pohřbívali matku, v jeho životě nezbyl nikdo, kdo by se na něj usmíval.

Když se o necelé tři roky musel postarat o otce, na poslední slova nedošlo. A celý život se stále motal v stejných kruzích. Spíše uzlech než kruzích. Alkohol, samota a režim. Alkohol, samota a režim. Práce byla vyčerpávající a Gavril, najednou s prvními šedinami ve vousech, se stále ohlížel zpět.

Jednoho večera, opět v chladné zimě, se zahříval sklenkou levné vodky a pročítal týden staré noviny. Titulek plný chabé slávy, sobotní klidný večer a pocit nostalgie. Ale vzpomínky Gavril odbýt nedokázal. Vzpomínal, viděl někoho a něco, na co jeho dětské oči nechtěly zapomenout. Opět se podíval na noviny ve svých rukách a letmo prolétl řádky. Skoro neslyšně si povzdechl. A potom vstal.

Opět si nalil vodku, kopl ji do svých úst a jakmile teplo začalo opouštět jeho krk, odkašlal si a vyšel ven na balkon. Byla tma a vločky lehounce dopadaly po okolní

krajině. Rozhlédl se a doufal, že ho uslyší. Že slova, která ho odnesou na jiný kout světa, dovolí jeho očím opustit tu myšlenku. Myšlenku, že...

Nadechl se, opatrně za sebou zavřel dveře a začal nahlas vyřvávat do noci plné sněhu a klidu, jako tehdá soudruh Myasnikov.

3

Trvalo to roky.

Roky v okovech, které přinesl gulag. Jediné pozitivum, které to odvrácení mělo, bylo, že se zbavil alkoholové závislosti. Stav opilosti a deliria a jiné psychické potíže vystřídala fyzická bolest. Otlaceniny, puchýře, natažené svaly, rány, které se nehojily. A potom konec. Ale změnilo se ještě něco. Gavril se svým myšlením přidal k disentu. A pak se z něj stal skutečný disident. V Petrohradu. V Moskvě. A potom skončilo všechno.

Všechny ty mizerné roky útlaku a cenzury byly konečně pryč. Vládlo příjemné odpoledne a ulice přetékały ruchem. Lidé se společně dostavovali k nejbližším volebním místnostem a diskutovali. Zaznívaly rozpory, souhlasy a také pochopení. I Gavril si to za pomocí hole kráčel k jedné volební místnosti, která se nalézala nedaleko od jeho bydliště. Do rozhovorů se moc nehrnul. Na jeho vnitřní uspokojení to však dopad nemělo. Byl čas projevit svůj názor. Vešel do budovy a po pár krocích se ocitl u otevřených dveří jedné místnosti. Zmateně zůstal stát.

Byla to jedna z úřednic, která si ho všimla. V jejích očích starý, možná již senilní muž. Takových v Litvě bylo, ale co se dá dělat, namítat nic nemohla. Sama nebyla jedna z těch nejmladších, táhlo jí na střední věk. Kvůli kontrole dokladů si ho zavolala blíže k svému stolu.

„Izbirateli dolzhny identifitsirovat' sebya s pomoshch'yu dokumentom, naprimer udostovereniya lichnosti.”

„Konechno.” Gavril pokýval a opatrně vytáhl svůj občanský průkaz a pas.

Přejela po nich pohledem. Ihned je však Gavrilovi nevrátila. Ten se již natočil k budkám, kam měl v plánu jít hodit svůj volební lístek. Necítil žádnou nervozitu, ale poznal, že úředníci se něco nezdá.

„Vy ne mokete,“ zarazila ho.

„Pozhaluysta? Pochemu?”

„Russkiy...” řekla si pro sebe a znovu se podívala do občanského průkazu. Ano. I jeho přízvuk byl jiný. Ruský.

„Vy ne mozhete, vy ne grazhdanin.”

„U menya yest' grazhdanstvo!” Gavrila přepadl zmatek. Cítil, jak se v něm rozvíjí šok. V Litvě žije už deset let, deset let a teď konečně, poprvé v životě, může volit. Tak v čem je problém?

„YA BYL V GULAGE! YA BOROLSYA ZA PRAVA! PRAVA CHELOVEKA!” zvýšil hlas.

„Ya grazhdanin Litvy...” a stejně, jako kdyby v těch slovech zněla výmluva. Ale ne v těch dalších. „Tak pochemu ya ne mogu?” zakončil. A ta slova, která Gavril slyšel. Jednoduchá věta, argument, který proti němu použijí ještě nesčetněkrát. Něco tak jednoduchého, kyselého na jazyku. Úřednice se bez jakékoliv emoce v obličeji nadechla a řekla nahlas, tak, že i ostatní v místnosti se otočili.

„Vy iz Rossii.”